

Марійка Підгірянка

Талант, відданий дітям

Відповідальна за випуск Т.М. Клюй
Комп'ютерна верстка, набір та оформлення О.В. Дорохова
Літературні редактори Л.М. Казакова, Н.І. Шеша

Марійка Підгірянка. Талант, відданий дітям : методичні рекомендації до проведення заходів з нагоди 145-річчя від дня народження Марійки Підгірянки / КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»; уклад., комп. верстка, набір та оформ. О. Дорохова, Н.Шеша. – Чернігів, 2026. - 20 с.

Методичний матеріал допоможе бібліотекарям та педагогам познайомити дітей з життям і творчістю відомої галичанки, української поетеси та освітянки Марійки Підгірянки.

Департамент культури і туризму, національностей та релігій
Чернігівської обласної державної адміністрації

КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»
Чернігівської обласної ради

Марійка Підгірянка. Талант, відданий дітям

до 145-річчя від дня народження
Марійки Підгірянки

методичні рекомендації

Чернігів – 2026

*Вірші М. Підгірянки не можуть залишити
байдужим читача, який має серце, не можуть
не викликати глибоких роздумів про наше минуле,
про нашу сучасність, про наше майбутнє.
Марійка Підгірянка справді народна, щира,
ніжна, талановита поетеса.*
Максим Рильський

Марійка Підгірянка, відома галичанка, українська поетеса та освітянка, (ім'я при народженні *Марія Омелянівна Ленерт*, в шлюбі – *Домбровська*) народилася 29 березня 1881 року в селі Білі Ослави, нині Надвірнянського району Івано-Франківської області у сім'ї лісничого. По матері вона була україркою, а по татові - німкеня.

Незможному Ленерту не під силу було дати вищу освіту усім своїм дітям - її здобув лише син. Марійка ж закінчила двокласну школу у с. Уторопи, що на Косівщині, куди 1888 року переїхали її батьки.

Однак, допитливу й розумну Марію аж ніяк не влаштовувала уготована їй, як і чотирьом молодшим сестрам, доля домогосподарки.

Дівчина часто гостювала у свого дідуся по матері, священника Миколи Волошина, який мешкав у с. Заріччя. Саме він навчив Марійку читати і писати. Його домашня бібліотека стала справжнім «університетом» в її житті.

Наполеглива гуцулка самотужки здолала освітні щаблі: 1896 р. в Коломиї склала екстерном іспит за восьмикласну жіночу школу, а 1900 р. у Львові, також екстерном, - за жіночу вчительську семінарію - і здобула омріяний фах.

Понад сорок років пропрацювала Марія Омелянівна на ниві народної освіти. Побравшись восени 1905 року з таким же, як і сама, вчителем прогресивних поглядів А. А. Домбровським, несла людям світло й добро. А це було нелегко в умовах утисків з боку окупаційних урядів - австро-угорського (до 1918 р.), чеського, польського (1929-1939 рр.), - які неприхильно ставились до розвитку української культури.

Марійка Підгірянка запровадила багато нового у шкільному викладанні: ранкову і пообідню форми занять, тривалість уроку не більше 60 хвилин, які ділила на дві півгодини – письмову й усну. Вона брала зошити учнів додому, перевіряла їх і виставляла оцінки, чого раніше ніхто не практикував. Також Марійка використовувала кольорову крейду, малюючи на дошці квіти, тварин, щоб діти краще засвоювали і сприймали навчання, як цікаву гру.

Вона написала вірш «Складаємо присягу», який невдовзі став вчительським гімном, а також разом з чоловіком написала і видала «Буквар для українських шкіл».

Чоловік Марійки – Августин Домбровський – також був вчителем, і певний час послом УНР і громадським діячем. Вони мали чотирьох дітей: три сини і доньку. Два хлопці працювали з іноземними мовами, один став викладачем

французької, другий – перекладачем з німецької. Третій син поетеси обрав професію інженера-електрика і написав «Підручник шофера».

Діяльність М. О. Домбровської - то не тільки шкільні уроки й ігри з дітьми на перервах. Народна вчителька йшла під селянські стріхи й учила матерів-господарок правильно доглядати за немовлятами, готувати смачні страви, підтримувати затишок в оселі. Щирі, мелодійні вірші Марійки Підгірянки допомагали школярам запам'ятати букви, засвоїти арифметичні дії, пояснювали різноманітні явища природи...

Писати Марія почала ще в юності. Тоді й обрала собі літературний псевдонім Марійка Підгірянка, - в знак любові та пошани до рідного прикарпатського краю.

Підгірянка займалась не лише літературою, а й живописом.

Твори Марійки Підгірянки друкувалися в 1902-1908 рр. на сторінках газети «Діло», журналу «Літературно-науковий вісник». 1908 р. вийшла її перша поетична збірка «Відгуки душі». Під час Першої світової війни 1914–1918 рр. влада евакуювала М. О. Домбровську разом із дітьми до нижньоавстрійського міста Гмюнд, як і інше мирне населення, звільняючи територію для воєнних дій. Живучи в табірних бараках, Марія доглядала синів і дочку, чим могла, допомагала своїм країнам, організовувала школу для малолітніх українців. І - творила: виливала у віршах, оповіданнях, п'єсах, нарисах тугу за

Батьківщиною, жаль за понівеченими людськими долями. Так була написана поема «Мати-страдниця» (1917), укладена рукописна поетична збірка «На чужині».

У 1919 р. вона повернулася на Західну Україну і залишилася працювати на Закарпатті. Саме тут уповні розквітнув талант Марійки Підгірянки як дитячої письменниці. Та з 1925 р. почалася чехізація Закарпаття, масове закриття шкіл. У 1927 р. М. О. Домбровська залишилася без роботи.

Протягом 1927-1928 рр. Марія проживала в с. Довге Іршавського району - виховувала дітей Ганни Франко-Ключко, внуків І. Я. Франка. Потому повернулася на Галичину. Разом з чоловіком, а пізніше ще й з дочкою Дарією, працювала у сільських школах Антонівки, Братишева, Білогірки...

У 1941 р. Марія Омелянівна важко захворіла. Вона вже не могла працювати в школі, не могла писати вірші. 1957 року подружжя Домбровських, уже пенсіонерів, переїхало до Рудного, передмістя Львова. Вона знову почала творити - її вірші публікувалися в обласних газетах, журналах «Жовтень» і «Вітчизна», у збірці «Гірські квіти» (1962 р.).

Вчительку-поетесу не забували колишні її учні, знайомі, українські літератори. Її було прийнято до Спілки письменників України. Однак прожиті літа та недуги перевтомили серце Марії Омелянівни, і 18 травня 1963 року її не стало. Похована у Львові на Личаківському цвинтарі.

ТВОРЧІСТЬ

Більшість творів поетеса написала для дітей і про дітей. Основні мотиви віршів Марійки Підгірянки до 1939 р. - мрії про краще майбутнє народу, оспівування краси рідного краю, природи Карпат. Авторка щедро використовує фольклорні мотиви, її вірші ніжні і легкі, часто нагадують українські народні пісні («Співанки», «Вечір», «Що роблю я, що я дію»). Працювала Марійка Підгірянка і в жанрі поеми.

Досить своєрідною є поема «Мати-страдниця», написана 1919 року. Події твору - сторінка життя західноукраїнських вигнанців під час Першої світової війни, коли тисячі галичан померло в концентраційних таборах від голоду та епідемій. Композиційним обрамленням поеми є «Вступ» і своєрідний епілог. Сповідь страдниці становлять 12 пісень, поданих у вигляді голосінь.

У радянські часи, за життя Марійки Підгірянки, її книги не видавалися, окремі вірші з'являлися лише в журналах. Потім у видавництвах Львова та Києва вийшли друком маленькі збірки для дітей: «Безкінечні казочки», «Грай, бджілко», «Ростіть великі», «Школярики йдуть». У 1962 році вірші авторки увійшли до колективної збірки «Гірські квіти», що вийшла друком в Ужгороді.

Більшість дитячих творів, лічилок та загадок писала для своїх онуків підписуючись кумедним псевдонімом «бабця Клапця».

За роки незалежності побачили світ книжки «Розповім вам казку, байку», «Гарний Мурко мій маленький», «Безкінечні казочки», «Зіллуся з серцем народу», «Краю мій, рідний», «Учись, маленький», «Три віночки», «Мелодії дитинства», «Мати-страдниця» у видавництвах Кисва, Ужгорода, Коломиї, Івано-Франківська.

2009 року син поетеси Маркіян Домбровський профінансував видання найповнішого зібрання творів Марійки Підгірянки великим томом «Для України вірно жиймо» (Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2009).

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ

• МУЗЕЇ

У місті Тлумач, що на Івано-Франківщині, від 1991 року діє Музей-кімната Марійки Підгірянки. На батьківщині поетеси, у селі Білі Ослави, від 1996 року діє Музей Марійки Підгірянки, яким опікується науковий працівник музею, лауреат премії її імені Василь Левицький.

• ПАМ'ЯТНИКИ, МЕМОРІАЛЬНІ ТАБЛИЦІ

13 липня 2014 року було урочисто відкрито й освячено перший у світі пам'ятник Марійці Підгірянці на її батьківщині в селі Білі Ослави (скульптор, член Національної спілки художників України Володимир Довбенюк).

Пам'ять Марійки Підгірянки вшановано меморіальними таблицями на будівлях шкіл у селах Уторопи (встановлена 21

квітня 1991 року), Ворона Коломийського району та Антонівка Тлумацького району. Окрім того, пам'ятний знак прикрашає будинок по вулиці Грушевського в селищі Рудне поблизу Львова, де поетка провела останні роки свого життя.

У Зелений вівторок (21 червня 2016 року), який у Білих Ославах традиційно величають «Днем Марійки Підгірянки», з нагоди 135-річчя від дня її народження відкрили меморіальну дошку народній учительці та поетесі.

• ТЕАТРИ, ПРЕМІЇ

Ім'я Марійки Підгірянки від 1991 року носить Івано-Франківський театр ляльок.

Івано-Франківське обласне товариство української мови ім. Тараса Шевченка «Просвіта» у 1992 році заснувало премію імені Марічки Підгірянки в галузі літератури і мистецтва.

У Косівському районі 1993 року засновано премію імені Марічки Підгірянки для освітянок району.

На честь Марічки Підгірянки названий 22-ий курінь УПЮ.

• ВУЛИЦІ, СКВЕРИ, ПАРКИ

Ім'ям Марійки Підгірянки названі вулиці у багатьох містах і селах Західної України, зокрема, у Івано-Франківську, Коломиї, Кийданцях, Надвірній, Калуші, Тисмениці, Перечині, Хусті, Ужгороді, Ланчині, Косові, Тлумачі, Зимній Воді, Рудному та багатьох інших.

Літературна гра

«Чарівна скринька поезій Марійки Підгірянки»

(для користувачів-учнів 5 класів)

Умови гри: У грі беруть участь три команди («Промінчики», «Мудрі совенята» та «Всезнайки») по три гравця, яким надається на вибір три різні доріжки: зелена, жовта і червона. Зелена доріжка складається із чотирьох етапів, на ній двічі можна відповісти неправильно, жовта – із трьох, але неправильно відповісти можна тільки один раз, червона – із двох, але помилятися не можна. За правильну відповідь на запитання учасникові вручається фішка. Гравець, який помилився, має право зіграти бліц, відповівши на два запитання ва-банк, але в цьому випадку він виходить з гри до кінця етапу до підбиття підсумків. Оцінює відповіді журі із трьох суддів. У наступний тур виходять ті, хто має найбільшу кількість фішок. У фіналі беруть участь три гравця. За підсумками фіналу підраховується загальна кількість фішок.

ПЕРША ТРІЙКА

ЗЕЛЕНА ДОРІЖКА

- ✓ **Загадка:** Коли можна воду в решеті носити?
(Коли замерзне)

✓ **Загадка:** Дві рідні сестриці
По п'ять синів мають.
Всі собі у праці
Щиро помагають.
(*Руки і пальці*)

✓ **Загадка:** Малесенька хатка,
А в ній — коліщатка.
(*Годинник*)

✓ У скільки років Марійка Підгірянка почала писати вірші? (*У 13 років*)

ЖОВТА ДОРІЖКА

✓ **Загадка:** Має зуби залізні
Гризе дерево різне
Гризе, ріже з усіх сил
Аж під нею сипле пил
(*Пила*)

✓ Ким за професією був чоловік поетеси? (*Учителем*)

✓ Ім'я Марійки Підгірянки від 1991 року носить Івано-Франківський.... (*Театр ляльок*)

ЧЕРВОНА ДОРІЖКА

✓ **З якої поезії уривок:**
За селом, селом, в полі чистому
З гучним гомоном граки граються.
На дубочкові, на безлистому
З чорним вороном розмовляються.
(*«Осінній настрій»*)

✓ **З якої поезії уривок:**

Ходить, ходить зима в полі — Білосніжна,
Розклада в полях перини, як на ліжках.
(«Зима-Білосніжка»)

ДРУГА ТРІЙКА

ЗЕЛЕНА ДОРІЖКА

✓ **Загадка:** Ой не дерево воно.

А листочків там повно.
Всі листочки біленькі,
По них рядки чорненькі.
В тих рядочках казочки.
Одгадайте, діточки!

(Книжка)

✓ **Загадка:** Живе в лісі на горісі,

Має кожушину.
Як кожушок розірветься —
Впаде у долину.

(Горіх)

✓ **Загадка:** З неба до землі сягає,

В траву ся ховає.

(Дощ)

✓ **Яке ім'я мала при народженні Марійка Підгірянка?**

(Марія Омелянівна Ленерт)

ЖОВТА ДОРІЖКА

✓ **Загадка:** Має собі роги

І чотири ноги.
Нікуди не ходить,

Держиться підлоги.

(Стіл)

✓ По матері поетеса була українкою, а по татові...?
(Німкеня)

✓ Скільки дітей було у Марійки Підгірянки? (Четверо:
Маркіян, Роман, Остап, Дарія)

ЧЕРВОНА ДОРІЖКА

✓ З якої поезії уривок:

Раптом вибіг із хати

Бурко, песик кудлатий.

Гав, гав! Бачить слід —

Буде зайчик на обід!

(«Біжить зайчик по сніжку»)

✓ З якої поезії уривок:

По гаю походжаю,

Кружляють скрізь листки,

Килимами вкривають

Доріжки і стежки.

(«Осінній ранок»)

ТРЕТЯ ТРІЙКА

ЗЕЛЕНА ДОРІЖКА

✓ Загадка: Два брати втікають,
А два доганяють.

(Колеса)

✓ Загадка: Дві сестрички,
Дві близнючки,
Скорі на бігу.
Хто їх має,

Той сідає –
Їде по снігу.
(*Санчата*)

- ✓ **Загадка:** Біле як сніг,
Надуते як міх,
Лопатами ходить,
По болоті бродить.
(*Гуска*)

- ✓ Ким був батько поетеси? (*Лісничим*)

ЖОВТА ДОРІЖКА

- ✓ **Загадка:** Ніжок має шість,
Аж чотири крильця має,
По квітах собі літає.
Ні бджола, ні джмелик
Зветься він...
(*Метелик*)

- ✓ У якому вірші Марійки Підгірянки звучать такі слова
«...люблю хатину рідну свою»? (*«Що я люблю»*)

- ✓ Скільки класів школи закінчила Марійка? (*Два класи*)

ЧЕРВОНА ДОРІЖКА

- ✓ **З якої поезії уривок:**
Наш Микольцьо звісний тим,
Що страху не знав нітрішки;
На пригоди йде, як в дим,
А на бої — то і ...пішки.
(*«Микольцеві пригоди»*)

✓ **З якої поезії уривок:**

Він біленький
І чистенький, —
Гарний Мурчик
мій маленький.

(«Котик»)

ФІНАЛ

ЗЕЛЕНА ДОРІЖКА

✓ **Загадка:** Носить воду, не дармує.

Має вухо, а не чує.

Обірватись вухо може,

Ніщо тоді не допоможе.

(Дзбанок — горнятко)

✓ **Загадка:** У гаю Петрусь гукає —

Хтось йому відповідає.

Якась мудра голова

Повторяє всі слова:

Як приємні — то приємні,

Як нечемні — то нечемні.

Що дістав, те віддає.

Ану, діти, що це є?

(Луна)

✓ **Загадка:** Без дров, без огня,

А світить і гріє щодня

(Сонце)

✓ Скільки років поетеса віддала шкільній роботі? *(Сорок років)*

ЖОВТА ДОРІЖКА

- ✓ **Загадка:** То чорна, то сива
По небі ходила,
Набив її вітер —
Сльози розпустила.
(*Хмара і дощ*)

✓ Як називалася перша збірка поезій Марійки Підгірянки? (*«Відгуки душі»*)

✓ Чому поетеса взяла собі псевдонім Підгірянка?
(*Підкреслюючи безмежну любов до рідного прикарпатського краю*)

ЧЕРВОНА ДОРІЖКА

- ✓ **З якої поезії уривок:**
Ой, пригода, пригодочка,
Прилинула колядочка,
Щебетала на всі броди:
Гей, сходися, рідний роде!
(*«Колядка»*)

- ✓ **З якої поезії уривок:**
Дитячі в нас сердечка
Та щире в них чуття.
Любити Україну
Будуть ціле життя.
(*«Маленькі наші ноги»*)

БЛИЦ-ТУРНИР «Вірно!» - «Не вірно!»

Чи вірно, що ...

- ❖ Марійка Підгірянка створила не лише вірші, а й гімн вчителів, абетку і сучасну форму шкільних оцінок та уроків *(Вірно)*
- ❖ Більшість творів поетеса написала для дітей і про дітей. *(Вірно)*
- ❖ Поетеса писала вірші для онуків під псевдонімом «бабця Клапа» *(Не вірно, «бабця Кланця»)*
- ❖ Поетеса пережила табори Другої світової війни. *(Не вірно, Першої світової війни)*
- ❖ Марійка у 19 років екстерном склала іспити до вчительської семінарії Львова. *(Вірно)*
- ❖ Поема Марії Підгірянки «Мати-страдниця» складається з 14 пісень-голосінь. *(Не вірно, з 12)*
- ❖ До здобуття Україною незалежності творчість Марійки Підгірянки була маловідомою. *(Вірно)*
- ❖ Деякий час викладала приватні уроки онукам Івана Франка. *(Вірно)*
- ❖ Підгірянка займалась не лише літературою, а й музикою. *(Не вірно, живописом)*
- ❖ Є автором численних пісень, які досі виконуються українськими виконавцями. *(Вірно)*
- ❖ Перша збірка Марійки Підгірянки вийшла у 1908 році у Харкові. *(Не вірно, у Львові)*

ВИДАВЕЦЬ ТА ВИГОТОВЛЮВАЧ

КЗ «ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ»

14032, м.Чернігів, Проспект Левка Лук'яненка, 22-А

e-mail: chernigivodb@ukr.net

<https://chernihiv-lib.org.ua/>